

Közösségalapú gazdaságfejlesztés – hagyományokra épített innováció

A közösségalapú gazdaságfejlesztést a *Székelygyümölcs mozgalommal* fogom bemutatni, ahova külső forrás bevonása a kezdetben elengedhetetlen volt. Mindig nagyot lépni, nagyot dobbantani, egy jelentőset alkotni akkor tudsz, ha egy jelentős külső forrást be tudsz hozni. Akkor hatékony tudsz lenni. A továbbiakban azok a kérdések, hogy hogyan vonod be a közösséget, magukénak fogják-e érezni, mi lesz a kifizetése, él-e majd tovább. A CivitASNál is, de a többi szervezetnél is, arra vagyok nagyon büszke, hogy azon projektek, amiket csináltunk, s amit értékesnek tartottunk, azok valamiképpen tovább éltek, még ha egy sajtóságot saját élettel is.

Itthon, a *székelyderzsi templomnál* (hogy tegyek egy kis kitérőt is), szép együttműködés van, egy folyamat részesei vagyunk az alapítvány munkatársaival is, részei

az egésznek, ezt sosem lehet befejezni, csak mérföldköveit elérni. Azért „itthon”, mert én székelyderzsi születésű vagyok, sokat is járok idehaza.

A székelyderzsi közösséggel, közösségi képviseléssel beszélgetve megálmodtunk egy jövőt, majd hoztunk le román, magyar és norvég forrást, s a templom¹ most úgy néz ki, hogy Székelyderzs (is) büszke rá. Bár az elején még azt mondták a presbiterek, hogy nem vagyunk normálisak, hogy olyan dolgokat szedünk össze a faluban és hozzuk be a templomkertbe, ami csak tűzre jó. Most a szekerek, a háztartásbeli és az életet szolgáló régi eszközök szép számmal

vannak itt jelen, s most amikor a vendégek rácsodálkoznak, akkor büszké arra, hogy igen, önéik értékes dolgaik voltak és akár vannak ma is. Ezek az eszközök tudnak beszélni a történelemről, a múlttól, gyökereket és értéket adnak ennek a közösségnek.

De ugyanakkor tényleg folyamatról van szó, mert még mindig nem hiszik el kellőképpen az itt élők, hogy Székelyderzs egy élhető tér (lehet). Sőt, a Jóisten által egy nagyon kiemelt tér. Itt élünk Székelyderzsen, Erdély egyetlen magyar vonatkozású világörökségi épületének tövében, ahol megfordul 6-8 ezer ember egy nyáron, és azt hiszik, hogy mégis egy élhető tér, el kellene innen menni. Valahogy el kell érni oda, hogy jöjjenek rá, hogy közösen építsünk ki egy olyan szolgáltatási hátteret, hogy ne csak annyi legyen, hogy a vendég a buszról leszáll, pipa,

1 A világörökség részét képező vártemplom az UNESCO vártemplomok Erdélyben – nyitott kapuk a kulturális örökség megismeréséhez és védelméhez címmel nyert pályázatot. A projektet az Európai Gazdasági Térség Finanszírozási Mechanizmus (EGT) 2009-2014 támogatta, a Kulturális és természeti örökség megőrzése és újraélesztése című program keretében. A projekt fő célja hálózati együttműködés kialakítása a világörökség részét képező 7 erdélyi vártemplom (Kálnok, Nagybaromlak, Berethalom, Szászkezd, Székelyderzs, Szászfehéregyháza, Prázmár) fenntartói, a Romániai Evangélikus Egyház és a Magyar Unitárius Egyház között. Az eredményes munkához négy célkitűzés megvalósítását fogalmazták meg: 1. A székelyderzsi unitárius vártemplom közel hatszáz éves falképeinek restaurálása (megtörtént); 2. Múzeumi jellegű kiállítás létrehozása és működtetése a vártemplom bástyáiban (megtörtént); 3. Székelyderzs és környéke turisztikai vonzerejének növelése (folyamatban); 4. A Világörökség listáján szereplő vártemplomok közös népszerűsítése. A székelyderzsi vártemplomban a több mint 800 éves építészeti emlék és a 300 éve létező szalonatárolási örökség él ma is együtt. A létesítmény turisztikai gondozója az unitárius lelkész-házaspár, a nemrég marketing-kommunikációs diplomamunkáját is e témában megszerző Demeter Sándor Lóránd és Újvárosi Katalin. Mint megtudtuk: évente mintegy ötezer turistát látnak vendégül... 2010-ben tarták fel a karzathomlokaton talált, restaurálási előmunkálatokkor felfedezett négy évszázados lenyomatokat. Ezeknek elsősorban szellemi-történelmi értéke nagy: a szakirodalom szerint ezt a karzatot 1720-ban építették, 2010-ben pedig kiderült, 1726-ban csak renoválták – a Maszol.ro portálról.

megnézte a templomot, pipa, ... az illemhelyiségeket, visszaül a buszra és elmegy, hanem kellene a szolgáltatások is, hátha itt maradnának többen. Ezért köszönöm a Nemzeti Művelődési Intézetnek, hogy a Népfőiskolai Vándorakadémia Székelyföldön (is) van. Itt vagyunk három nap. Emberek dolgoznak, főznek ránk, szállás van három helyen, és ezáltal valami beindul. Reméljük, hogy a konferencia résztvevői is visszajönnek, és a derzsiek is elhiszik, hogy ez így működőképes lehet.

Az is egy feladat, hogy érezzük rá, érezzük meg, hogy ahova születünk, ott dolgunk is van, ezek pedig nem véletlenek, hisz a Jóisten azért tett ide, hogy mert itt vagyunk, itt lehetünk hasznosak és munkatársai neki.

Mi van itt Udvarhelyszéken? 126 település, 120 ezer ember. A dombon túl már a Királyföld / Szászföld. Elmentek a németek, beköltöztek olyanok, akik gyökértelenek voltak, jöttek és leélik. Mi pedig itt, ebben a kicsi, aprófalvas Udvarhelyszéken, ha nem hisszük el, hogy dolgunk van itthon Székelyderzsen és ezekben a kicsi falvakban, akkor mindenki beköltözik a városba (vagy még távolabb), ezeket a gyöngyszemeket felhagyjuk,

és utána, ami kiürül, az Királyföld sorsára jut. Mások beköltöznek, ... vagy a medve.

A közösségi fejlesztéseknél mindig keressük meg, hogy mihez lehetne kötni a fejlesztést, ami érték. A Nyikó környéke, Udvarhelyszék egy része valamikor abból élt, hogy gyümölcsseit elvitték szekéren kisvárosokba és eladták. Nem szabolcsi lépték! Azért mondom, mert Szabolcs-Szatmárban egyszer tartottam előadást, furcsállták is, hogy székely tart nekik a gyümölcsészetről előadást, de végül barátok lettünk, hiszen nem azt bizonyítottam be, hogy mi a gyümölcsökhöz értünk jobban, hanem az alázatot mutattam be a természeti értékeink irányába. Itt is vannak saját fajtaink, amik értékesek, őshonosak, azokból régebben az emberek éltek. Ez meggyőzött minket abból az előzetes kutatásból, amit a projekt indításakor végeztünk, de ami a legfontosabb, hogy valami port leseperünk ezzel a lelkükről, hiszen e régióban valamikor értettek a gyümölcsészethez, kötődtek, szeretettel voltak ez irányba. És ez a dolog nagyon fontos rész, az alap, a kötődés, amire már lehet építkezni.

Azt mondtuk akkor a Székelygyümölcs programban, hogy meg-

menteni és újra értéket szeretnénk adni a régi gyümölcsfajtáknak, ösztönözni a termesztésüket, s a több lábón álláshoz a gazdálkodás jövedelmezőségét segíteni fogjuk. A lényeg, hogy hitet és életet leheljünk ezzel a kezdeményezéssel is a vidékbe. A hittel van szerintem a legnagyobb baj, hisz nem hiszünk el, hogy értékesek vagyunk, és hogy lehet értéket teremteni.

Egy modellt dolgoztunk ki, ami a (még létező) tudás összegyűjtése, majd oktatás, közösségi manufaktúra, termékfejlesztés, piackeresés és értékesítés...

Lajoska bácsi Süköből már akkor 90 év körüli volt, amikor beszélgettünk ezekről a gyümölcsös értékeinkről és indítottuk a tudásmentést. Kimentünk a közösségekbe, megkaptuk azokat a csillogó szemű embereket, akiknek a gyümölcsészet fontos volt és tudták, szerették a szakmát, büszkék voltak, hogy valakinek elmondhatják. Hosszú idő után történt egy ilyen szintű felmérése a természeti értékeinknek és az ehhez tartozó tudásnak. A legjobb szakemberek (pl. az Ormánságból még Lantos Tamás is) oktatták a gazdákat. 50-60 éves emberek is beültek a padokba, a legszínesebb felnőttképzési csoportunk volt az életkorukból ítélve, de mégis a kb. 20 településről összeverbuvált csoport egy nyelven tudott beszélni. Elemükben érezték magukat, egy almafajtaról akár sok időt is tudtak társalogni. Természetesen azért elvittük őket szakmai utakra is, Erdélybe, Magyarországra és Norvégiába. Nagy élmény volt, és fertőzöttünk a közösségi együttműködés gyakorlatával, szép példáival.

A gyakorlat azt is jelentette, hogy közösen kimentek egymás kertjébe, egymást segítették és a *kalákamozgalom* újra beindult. Ma is kellene, hogy működjön, elvileg működhet, csak valaki mégis kell mozgassa. Nem azt mondom, hogy nem gyűlnek össze hárman-né-

gyen-öten, de hogyha nem kongatja meg valaki a harangot, akkor már nem gyűlnek össze többen. Meg kell kongatni a harangokat, mindig kell legyen egy animátor, egy mozgatóember.

Értékes része volt a projektnek, hogy a tudásátadás mellett a feldolgozást is beindítottuk és kezdtük keresni termékeink piacát. Ez egy szép együttműködésen alapuló beruházás volt, hisz meghirdettük, hogy tudunk gépeket, felszereléseket hozni, de melyik közösség tud felajánlani helyet, hogy letegyünk egy manufaktúrát, közösségi feldolgozót? Nagyon sok felajánlás volt, de természetesen voltak olyan vállalkozók is, akik ebből azt gondolták, hogy szépen fognak profitálni, ellenben voltak közbirtokosságok, önkormányzatok is, akik megérezték a beszélgetésekből, hogy ha odatevődik egy ilyen manufaktúra, akkor annak a közösségnek, aki ott lakik, annak lesz ez a legelőnyösebb.

Azon 2008-2009-es években is ez az újszerű kezdeményezésünk nagyon ellenszélben volt, hisz azt mondták, hogy a mi almánkból, ebből az értéktelenből, ami nekünk van, lehet kihozni valamit? Hagyjatok békén! Abból nem lehet, senki nem fogja megvenni a gyümölcslevet vagy a lekvárt. Ellen-drukker nagyon sok volt. És hányat csináltak? 15-20 kisebb-nagyobb feldolgozóról tudunk már Udvarhelyszéken. Itt Székelyderzszen is van, s azóta már Háromszéken, sőt a gyümölcsösöknek nem annyira kedvező gyergyói, csíki medencékben is van.

Mi akkor letettük a közösségi gyümölcsfeldolgozó manufaktúrák elméleti alapjait, Farkaslakára pedig gyakorlatban is telepítettünk. A kezdeti gépek már többnyire ki vannak cserélve, fejlődött a történet, nagyobb kapacitás kellett, szalagprést is hoztunk a későbbiekben.

Ma is működik, az egyesület működteti, s mindent megoszt azokkal, akik szeretnék követni valamilyen képp ezt a modellt. Számunkra ez nem konkurenciás kérdés, fontos a közös, közösségi fejlődés.

A gazdák egy pár évig váltásban működtették, de az élelmiszer-biztonsági és munkavédelmi, munkaügyi előírások, megszorítások miatt inkább átálltunk egy másfél személyzetre, plusz, akiket ők behívunk időszakos bedolgozóknak. A lényeg az, hogy én odaviszem az almát, az előtérben megmosom, felöntöm, s akkor a belső térben feldolgozódik tovább az ottani személyzet segítségével. Mint ahogy van a hagyományos székely pálinkafőzésnél, viszem a nyersanyagot, közösen megcsináljuk, leveszik a vámot és adják a kész terméket. Itt is valamikor levettük a vámot, de inkább azt szorgalmazzuk, hogy gazdakliens is keresse az értékesítési lehetőségeket és ne maradjanak nálunk a termékek. Itt kell megemlítenem az értékesítés kapcsán a marketinget, az üzeneteinket is. Sikeres volt a Székelygyümölcs, mint brand,² meg nagyon szépen jött össze a design is. Egy-szerű, s a mi székely motívumainkkal van összerakva.

Az első években, amikor jó termés volt, egy évben 750 fölötti ember (család) tudott odaferni a feldolgozóhoz, hogy a nyersanyagot (az almát, körtét vagy szőlőt) oda szállítva saját feldolgozott termékei legyenek. Ekkor akár 290 tonna felett is volt a feldolgozott gyümölcs. Visszajött az embereknek a bizalma a gyümölcsösökbe, lett hitük, kezdtek új gyümölcsösöket is telepíteni, a régiéket frissíteni.

Akkor indult be ez a mozgalom, mikor minden el volt hagyva a gyümölcsösökben, mikor már szinte feladódott ez a része is az életnek, de ha az embereket a lelkük mélyén megsimogattad, megérezték, hogy ez szép, közel áll hozzájuk, akarják és fogják tudni csinálni. Telepítettek gyümölcsösöket, megpuccolták a régi gyümölcsösöket, megtanulták metszeni a fákat, s a mozgalom egyre jobban szélesedik, teljeseedik. Azóta vannak őshonos csemeték, új kertészetek, amelyek erre álltak rá. Csak példaképp, hogy innen erőt és ötletet merítve Háromszéken is nagyon szép lett ez a mozgalom, ott őshonos fajtákat adnak az embereknek, hogy újra betelepítsék a kerteket az értékeinkkel.

Zetelakán érdekes, szintén értékes történet alakult, kissé ké-

2 Az angol „brand” szó márkát, márkanévet, esetleg védjegyet jelent: különösen olyat, amely egy terméket vagy szolgáltatást az üzleti világban jól felismerhetően azonosítani tud.

sőbbi kezdéssel, merítve a korábbi tapasztalatokból. Ameddig mi a farkaslakai központunkkal a kerti gyümölcsök termesztésére és feldolgozására fektettük a hangsúlyt, addig Zetelakán a közbirtokosság (Civitas segédlettel) az erdei gyümölcsöt és a gombát, mint természeti értékeket helyezte a központba. A cél, hogy a hozzáadott értéket itt (itthon) kell hozzátenni (begyűjteni és feldolgozni). Ha az olasz felvásárló hozzájut attól, aki az útra kiviszi (a közúton pedig el sem lehet kobozni), s többnyire a cigány gyűjtők kiviszik, odaadják a mi erdeinkből, elviszi (bizonyos esetekben akár Olaszországig is), csomagolják szépen, majd lehet, hogy nagyon drágán mi is megvesszük, visszavásároljuk (de most már a feldolgozott terméket). Itt, a mi közösségünkben kelle-e feldolgozódjon, maradjon itt a haszon!

Szépen is mentek a dolgok a kezdetben, akár most is van gyűjtés és feldolgozás, de igazából az a legnagyobb gond, hogy nem tudják hatékonyan megőrizni a nyersanyagot, nem tudták hatékonyan maguk mellé állítani a gyűjtőket. Ez egy kihívás továbbra is a székely közösségnek, hogy hogyan őrzi meg az erdőkben ezeket a terményeket. Kell még, hogy a közösség ezen dolgozzon, de ez így is egy szép elmozdulás.

Nagyon fontosnak tartjuk, hogy ezen programok mellett az értékrendünk is megjelenjen. Nem kérdés, hogy van-e keresztény értékrend Székelyföldön, Udvarhelyszéken, ezzel még nagy baj nincs. A nemzeti identitás is erős, de kell táplálni és ápolni. Például most természetes, hogy székely ruhába öltözve jönnek ki az asszonyok a *gyümölcsfesztiválra* és mindenki nagyon vigyáz arra, hogy minél szebben és autentikusabban díszítsen. De sok munka van ebben is. Az asszonyaink 2010-ben még azt mondták, hogy a székely

ruhát nem veszik fel a vásárra, mert nem kacagtatják magukat. Nem is visznek ki lekvárt, mert mindenkinek van, hisz minden háznál csinálnak. Ezeket a falakat át kellett törni. Elvittük Debrecenbe és Budapestre hasonló helyi vásárokbá, amire azt mondták, hogy ők is tudnak ilyen csinálni, s akkor látszott, hogy a fal kezd repedezni. Kértük, hogy ne egyenként jelenjenek meg egy ilyen vásárban, hanem próbáljuk meg azt, hogy közösségként képviseljük településeiket. Ez nehezen ment, s most sem megy egyszerűen.

A profi néptáncosaink is folyamatosan segítettek (meghívásra), hogy mindegyik közösség találja meg a saját táncát, saját viseletét. Szép fejlődések voltak, s most is például a Gyümölcsfesztivál össze van kötve az Erdélyi Táncháztalálkozóval.

Folyamatos a közösségfejlesztés, folyamatos a tanulás, folyamatos az összecsiszolódás. Most is nagy kihívás megtartani az eredetit, az igazat, a miénket. Hartyándi Jenőnek vannak filmjei erről a fesztiválról, az értékekről. A műanyag világból szépen felfejlődött, visszatért és visszatért a forráshoz, nincsenek idegen tárgyak, kultúrák, a táj- és környezetkultúránkhoz

nem idegen semmi, ami megjelenik ezen az együttlétben.

Fel kellett építeni a termékvonalat, a természeti értékeinkből nyert termékeket. S a lelki töltettel létrejött termék szépen csomagolva bebizonyította, hogy Udvarhelyszéken bár lehet, hogy mindenkinek van kapcsolata valahol falun, és ő is csinál például lekvárt, de mégis, ahogy ez tálalva van, működik a vásár, elmennek és vásárolnak az emberek. Tehát pénz, bevétel is van. És ebből vannak családok, akik megélnék, de igazából az a legfontosabb, hogy a családoknak a több lábbon álláshoz ez is egy újabb bevételi forrás. És emellett kiépül a turizmus, meg sok más szolgáltatás, ezen családok, közösségek körül.

A gyümölcsút egy példa, hogy mennyi minden kifejlődik egy jó mozgalom mellett. Nem is mi kell kitaláljunk mindent, a közösségből jönnek az ötletek, a fejlesztések. Hiszen a projektünkkel beindultak, lelkesedtek és felépítettek másfajta projekteket. Például ezt a 80 kilométeres a gyümölcsészvonalon kiépített utat, amely bejárható biciklivel, lóval, szekérral, gyalog, s így fel lehet fedezni olyan helyeket, értékeket, amelyeket sokunknak

meg kell ismerni. És ez (is) bevételt jelenthet a falvaknak és azoknak az embereknek, akik ott a közösségben élnek.

Tehát közösségi vállalkozás a Székelygyümölcs azoknak az egyesületi tagoknak (de nemcsak), akik benne vannak a mozgalomban, fel tudják használni a gyümölcsseit, azoknak hozzáadott értéket adnak, és valamilyen formában értékesítik. Ez ugyanakkor hagyományokra épített innováció, hisz a modell részeit a régi tudásból emeltük be, nem idegen senkinek, de mégis mozgalomként egy hitet adott azoknak, akik bekapcsolódtak, nem beszélve arról, hogy jóvédelmeik is megnövekedhettek. Mindenképp egy régebről ismert gazdálkodási lehetőség újszerűen van megközelítve, s bár itt egyedi és lokalizált, mégis, más régiókban lehet hasonló gazdálkodást felépíteni az ottani közösséggel közösen. Hasonlót, de mindegyik mégis egyedi lesz.

Nem elhanyagolható rész volt az sem, hogy azok az emberek is, akik a Civitástól dolgoztak a projektben, azok jól ismerték azt a közösséget, amelyikkel együtt dolgoztak. Nem kellett mindent kitalálni, mert egészen jó példák, gyakorlatok vannak Erdélyben és a Kárpát-medencében.³

S ha már modellként szépen felépült a székelygyümölcs-mozgalom, akkor ezt követve, egy másik projektben kicseréltük a gyümölcsöt *gyógynövényre*, s megint hasonló a történet, tud működni, hogy felhúzzuk, értéket adunk a gyógynövényeknek is. Mert ez is fontos természeti érték, kiváló biodiverzitás van itt a környékünkön. Ezek a közösségek még ismerik. És megint egy olyan tudás volt, amit a 24. órában kellett leporolni. A YouTube-on is rajta van a nagyon értékes CD, a *Ha nem használ, nem is árt, Hagyományos gyógynövényhasználat Udvarhelyszéken*. Idős asszonyok mondják a recepteket

és, hogy mi mire használható, egy rendkívül szép és értékes nyelvezettel. Ezt a tudást összegyűjtve volt a kezdet, majd a közösségeket próbáltuk egybehozni és elmondani nekik, hogy megint lehetséges az, amit a gyümölcsészet terén elértünk, és pedig ha együtt képesek leszünk megfelelő minőségű és mennyiségű termékeket összerakni, akkor ez is egy bevételi forma lehet a közösségnek, a családoknak. Hiszik és működik a mozgalom, együtt gyűjtik az asszonyok a gyógynövényeket és együtt lesznek olyan erősek, hogy áttörjék ezen falat is. Egymással megosztják a tudást, s másokat is beavatnak a nyílt napjaikon.

Fontosnak tartom a közösségeinkben a hátrányos helyzettel is foglalkozni, ezért fogok még beszélni kicsit a Lókodi Ifjúsági Alapítványról, valamint Lókodról is, ahol sok modellértékű vidéki fejlesztést csinált a Civitas, velük partnerségben. Nekünk mindannyiunknak oda kell tudjunk figyelni arra, hogy vannak a környezetünkben elesettebb emberek, és azoknak lehetőséget kell adjunk, hogy értékesnek érezzék magukat. A *szociális-társadalmi vállalkozásokat* is behoztuk így a szép közösségi vállalkozások mellé. Csak Udvarhelyről irányítva Csíkbánkfalván szövődött létesítettünk olyan asszonyok számára, akiknek sosem volt munkahelyük, vagy szintén ott tartós munkanélküliek felé egy biomassza előállító és csemetés kertekkel foglalkozó céget is elindítottunk. Csernátonban falusi turizmust fejlesztettünk hátrányos helyzetű személyek bevonásával,

3 A Károly herceg védnökségével alapított Intbau (International Network for Traditional Building, Architecture and Urbanism – Hagyományos Építkezés, Műépítészet és Településfejlesztés Nemzetközi Hálózata) alapítvány olyan építkezési módszereket dolgozott ki, mutatott meg, amelyek a helyi földből kinyerhetőek és ingyenesek. A herceg igen nagy figyelmet fordít a hagyományörzésre, szervezete szeretné bemutatni és felkínálni a lehetőségeket. Tavaly szeptemberben Zalánpaták egyik legrégebbi házának homlokzatát restaurálták természetes, ottani alapanyagokkal, homokból, mészből és az úgynevezett sárgaföldből, létrehozva a kurióznak számító „föld habarcsot”. Károly herceg erdélyi udvarában hagyományos állatfajtákat – kopasznyakú tyúkokat, mangalicákat – és batul meg pónyik fajtájú almafa- és besztercei szilvafacsemetéket ültetnek. ...a trónörökös lelkes híve a helyi termékeknek, nem győzi hangoztatni egyediségüket és tervei közt szerepel forgalmazásuk támogatása is. Károly egy román televízióknak elmondta, hogy szerinte az ország gazdaságán sokat segítene, és talán meg is tudná menteni azt, ha a kis- és nagyvállalkozások összefognának, mert a kisvállalkozók termékei szerinte igenis hiánypótlóak az európai piacon. (2014)

s Abránfalván, ott, ahol 5-6 ember lakott, létrehoztunk egy olyan műhelyt, ahol 6-7 ember is tud dolgozni fémmegmunkálással. Itt hajléktalan és árvaházakból kikerült fiatalok dolgoznak, talán be is népesítik a későbbiekben a falut.

Ezek is forrásbevonások, s ha az Európai Unió ad az ilyen szociális-társadalmi vállalkozásokra pénzt, akkor miért ne használnánk ki jó érzéssel nemes célra? Erdélyben több bemutatkozó vásárt szervezünk kolozsvári kollégáinkkal, hogy terjedjen ez a fajta gondolkodás és fejlesztés is.

A *Lókodi Ifjúsági Alapítvány* például árvaházból kikerült fiatalokkal foglalkozik, '95-ben lett alapítva németországi támogatók által, de nem normális, hogy távolról kell jöjjön valaki azért, hogy segítsen a mi közösségünkön. Többedmagammal én is azért álltam oda, mert azt mondtuk, hogy mi is kell tudjunk segíteni, ne Németországból kelljen ezeket a problémákat megoldani, mi is akkor legalább tegyük oda a vállunkat. Innovatív megoldás árvaházból kikerült fiatalokkal Lókodban a *biomassza-előállítás*. A zöldhulladékot felaprítjuk, megfelelő kazánokkal biztosítjuk több házban és műhelyben a fűtést. És megint érdekes az a tény, hogy míg a kazánt Lengyelországban, Olaszországban kerestem, addig a legmegfelelőbb Sepsiszentgyörgy mellett Bodokon volt, s teljesen meg vagyunk elégedve ezzel. Lókodban ezekkel a fiatalokkal léptünk még a gyümölcsészetben, van egy zöldészes magórző projektünk, foglalkozunk még gyógynövény gyűjtéssel, szárítással és értékesítéssel, valamint turisztikával.

Próbáljuk alakítani az életet abban a kicsi faluban a civitas-osokkal és ezekkel a hátrányos helyzetű fiatalokkal, hogy más falu is kapjon példát, löketet, hogy tudja megcsinálni az ő saját településén. Ez is egy összetett szociális-társadalmi vállalkozás.

És csak egy mondat erejéig, milyen érdekes az, akár a Jóisten humorának is felfogható, hogy meghívtak Kovásznára egy előadást tartani a szociális-társadalmi vállalkozásokról, és ott akkor volt alkalmam megköszönni a prefektusnak, a főispánnak, hogy milyen jó marketinget csináltak (Hargita megyei kollégájával) az egyik szociális-társadalmi vállalkozásnak. Mert a Csibész Alapítvány hátrányos helyzetű fiataljai ilyen szociális-társadalmi vállalkozásban készítettek a zászlókat. Készítettek és értékesítettek x darab zászlót egy hónap alatt, de mivel nagyon jól *marketingeztek* a Székelyföldre ki-nevezett főispánok, ez a szám megsokszorozódott, mert mindenütt támadták a székely zászlót, s erre a közösségnek a válasza az volt, hogy nagyon sok székely zászlót akartak ezek után venni és kitenni a portájukra. Ami nem volt addig érdekes, az a *marketingkampány* után nagy figyelmet kapott, és így a vállalkozás is működőképes lett mostanra.

Mindig kérdés az ilyen mozgalmak értékesítési lehetőségei. Mi próbálunk együttműködve pár partnerüzlettel tudatosítani, hogy ha ilyen terméket vásárolnak az emberek, ezáltal segítik az ilyen-fajta fiatalokat, a vidéket, vagy a helyben maradáást. Azáltal, hogy

én megveszem a faluból a terméket, ezáltal nemcsak egy egészséges és jobb minőségű terméket kaphatok, hanem azt is segítettem, hogy a falu, a környezet és a táj megmaradjon, ki tudjak oda menni, és esetleg a mi közösségünkől ne kelljen extra társadalmi segílyt nyújtani az ottani embereknek. Azért még sok munka van, hogy ez minél jobban tudatosuljon Udvarhelyszéken. Mert még régebben létezett ez a harmónia, hogy aki kapál, annak szalonna, vöröshagyma és bor volt. Csak baj lett akkor, amikor kivették a kapát a kezünkől, és akkor már a szalonnából koleszterin, a hagymából bűdösség, a borból alkohol lett, az összhangzat megsemmisült, ahogy Alkonyi László mondta.

Igazából van az emberi négy alapigény kérdése. Ha nekem van egy szép termékem, azt jelenti, hogy nemcsak ez értékes, hanem aki előállította az is értékes. Tehát én is értékes vagyok ezáltal. Ha pedig a piacot érdeklí és el is tudom juttatni a piacra, akkor már lesz annyi bevételem, hogy kezdem biztonságban érezni is magam. És így tényleg szabadon, a közösséghez tartozva falun is lehet élni (sőt!). Ha tudnak teljesülni ezek az alapigények, akkor meg tud maradni

az a család, az az ember ebben a környezetben. Udvarhelyszék, igazából egy nagy vidéki tér, s fontos, hogy itt meg tudjunk maradni.

Ezért a helyi, természetes erőforrásokra alapozott gazdaság, a helyi emberek szükségletét és elvárásait kell szolgálja. Lehetőleg ne akarjuk utaztatni a termékeket, amely nem azt jelenti, hogy ha valamelyik nagykövetség megrendel egy jelentős mennyiségű protokoll csomagot székely helyi termékekből, akkor oda nem visszük el, de jó lenne, hogy itthon legyen nagyrészt értékesítve. Közösségi erkölcsi ellenőrzés alatt kell álljon, tehát egyfajta saját belső közösségi szabályozása kell legyen az ilyen folyamatoknak, fejlesztéseknek. Befelé életszerű és kifelé versenyképes. Bár sokat mondják, hogy a székely gazdaság is versenyképes kell legyen, de mi úgy értékeljük, hogy az életképessége legalább ilyen fontos. Tudjuk itt, itthon kielégíteni a szükségleteinket. És hogyha együttműködés van, akkor a gyógynövény- vagy gyümölcs-termékeink, akár versenyképesé is válhatnak. Mert így tudunk akár mennyiséget is összehozni ezen minőségi, értékes termékekből.

Ernst F. Schumacherrel valljuk mi is, hogy *„a fejlődés nem a javakkal kezdődik, hanem az emberekkel, az emberek tanultságával, szervezettségével és felelősségével.”* Rajtunk múlik szinte minden.

Mindig azt kellett keressük – gyümölcs, gyógynövény, akár más érték –, ami az embereknek a lelkéhez közel áll, és amilyen folyamatból lehet fejlődni. Most az, hogy ez népfőiskola-e? A fejlesztésekben mindig volt szükségszerűen felnőttoktatás, keresztény értékrend, vállalva tudatosan a nemzeti identitást. Azt igyekszünk kisimogatni vagy kicsiszolni, ami értékünket kiemeli, életünket megemeli, létezésünket indokolja és erősíti. Nem idegen történetet erőltetünk a kö-

zösségeink számára, hanem arra építkezünk, ami már van, aminek megvannak az alapjai. De az alap, hogy el kell ezt hinni. Hogy én is egyénileg és mi is közösségek képesek vagyunk erre. Mert annyit sulykolták itt az emberekbe, hogy másodrangúak. Már önmagában azzal, amikor kisebbségként jelenítenek meg folyamatosan minket. Nem, mi a Kárpát-medencének, a hazának egy nagyon értékes és kiemelkedően fontos részén, társadalomalkotó közösség vagyunk.

Ki kell szeretni, csiszolni a közösségből, hogy ő mit akar és ő lépjen (vagy legalábbis úgy érezze). De el tudnak halni a dolgok, hogyha nincs egy vezető, aki mozgassa a folyamatokat. Nagy a felelősség, hogy jó felé viszünk-e egy fejlesztést vagy sem? Ha megfelelő alázattal csinálod és van minimum a kontroll, kicsi baráti közösséged, amelyik szakmailag tud segíteni, akkor ezeket be kell vállalni. Azt gondolom, hogy ezekben a projekteknél is merésznek kellett lenni. Nagy kihívás visszahozni a hitet, de a semmiből épült fel a gyümölcsészet. Utána pedig már könnyebb a gyógynövény és a többi történet.

Hogy még mit és hogyan lehetne csinálni? Én azt gondolom, a gazdaságfejlesztés azért nagyon fontos, mert ez fogja jelenteni, hogy családoknak és közösségeknek van annyi bevételük, hogy meg tudjanak élni, meg tudjanak maradni. A falvakban is ezek a programok, amiket most a vidékfejlesztés források támogatnak, vagy a LE-

ADER, vagy akár most a magyar kormány is, azok lehetőségek, de az a tény, hogy egy-egy család kap egy-egy traktort (nagyon sok traktor is lesz), az jó annak a családnak talán, mert egy kicsit megerősödik, de nagyon sok irigyük is lesz. Ezzel pedig meg nem biztos, hogy a közösségben fejlődik a gazdaság, s fejlődik egyáltalán a közösség. Ha pedig le tudnánk telepíteni feldolgozó műhelyeket, hogy bevigyük a nyersanyagainkat (legyenek a környezetből, a terményeinkből) és elkészítsük a termékeinket (legyen hozzáadott értéke), hogy azzal tudjunk bevételt megvalósítani, akkor ez már lehet egy lényeges előrelépés. Ez a közösségi vonal, közösségi vállalkozások, manufaktúrák.

Én azt mutattam pár képből, projektben, hogy Székelyföldön is van sok szép közösségi, fejlesztési, akár népfőiskolai példa. Kötelességünk mindannyiunknak, hogy valahogy meg tudjuk az embereket itt is tartani. Ez egy belső anyaország.

Jó volt, hogy itt voltak a derzi emberek és vezetők között. Én pedig azt is remélem egyik hozadékként az itteni találkozáson, hogy Kiscsösszel Székelyderzs testvértelepülés lesz, de közös felelősségünk az is, hogy Somoskával is jöjjön létre testvéri kapcsolat, mert így lenne teljes (és korrekt). A székelyföldiek, székelyderzsiek is meg fogják látni, hogy Somoskán mi az élet, s ez nekik is jó lesz, mert fejlődni fognak. Nőni fognak, mint a templom falán Szent László mellett az asszony.

ORBÁN ÁRPÁD mérnök-kölgazdász, a Civitas Alapítvány székelyudvarhelyi regionális igazgatója volt 1992-2016 között, de mellette más jelentősebb civil szervezkedésben is vállalt vezető, valamint munkás szerepeket (így a LIA Alapítvány, a Székelygyümölcs, valamint a Székelyföldi Házas Hétvége egyesületek elnöke is), jelenleg pedig Székelyudvarhely alpolgármestere.

A partnerségek és a helyi fejlesztések elkötelezett híve, olyan modellek alapjait igyekszik letenni, amelyek közelebb visznek az életben és a világban betöltött szerepünk megtalálásához, ugyanakkor fontosnak tartja, hogy emberként és közösségeként is megtaláljuk a valós értékeinket.